

Asia: Suomen Rehtorit ry:n julkilausuma oppivelvollisuuden laajentamisesta

Suunniteltu oppivelvollisuuden laajentaminen käsittää sekä oppivelvollisuuden pidentämisen että toisen asteen koulutuksen maksuttomuuden. Suomen Rehtorit ry esittää huolensa siitä, miten oppivelvollisuuden laajentamiseen sisältyvä toisen asteen koulutuksen maksuttomuus vaikuttaisi rehtorin työhön ja lukiokoulutukseen.

Lakiesitys oppivelvollisuuden laajentamisesta on tarkoitus antaa eduskunnalle ensi syksynä. Erityisesti lakiin sisältyvä toisen asteen maksuttomuus herättää paljon kysymyksiä, vaatii lisäselvityksiä ja tarkennuksia. Suomen Rehtorit ry kantaa huolta siitä, että hallituksen budjetoima rahoitus ei riitä jo esitettyihin kohteisiin. Rahoituksen turvaamiseksi tarvitaan lisää laskelmia, jotta voidaan varmistaa rahoituksen riittävyys. Vaiheittain maksuttomuuteen siirtyminen mahdollistaisi vaikutusten arvioinnin.

Suomen Rehtorit ry on koko uudistamisprosessin ajan esittänyt, että rahoitusta kohdennettaisiin ensisijaisesti niihin tarpeisiin, jotka ovat tukevat toisen asteen tutkinnon suorittamista: perusopetuksen ja toisen asteen opetukseen ja tukeen sekä oppilaan- ja opinto-ohjaukseen. Oppilaat ja opiskelijat tarvitsevat nykyisin paljon tukea niin oppimisen ja käyttäytymisen vaikeuksiin kuin yleisesti hyvinvointiin. Suurena huolena on se, että nyt esitetty rahoitus painottuu liiaksi esimerkiksi materiaali- ja matkakuluihin, jolloin opetusta vähennetään, ryhmäkokoja kasvatetaan, opiskelijoiden mahdollisuus yksilöllisiin opetussuunnitelmiin kapenee ja koulutus eriarvoistuu.

Perusopetuksen maksuttomuuden periaate ei sovellu sellaisenaan toiselle asteelle. Esimerkiksi lukio-opinnot koostuvat valtakunnallisista pakollisista ja valinnaisista opinnoista sekä koulutuksen järjestäjän tarjoamista valinnaisista opinnoista. Opiskelijat laativat yksilölliset opintosuunnitelmat ja heillä on mahdollisuus opiskella minimimäärää laajemmin. Vahvistamatta vielä on esimerkiksi se, kuinka monta opintopistettä kuuluu maksuttomuuden piiriin, montako ylioppilastutkinnon koetta maksuttomuus kattaa ja saavatko kahden tutkinnon opiskelijat opiskella maksuttomasti molemmat tutkinnot. Majoitus- ja matkakustannusten osalta tulee arvioida, mikä vaikutus maksuttomuudella on opiskelijoiden haluun hakea opiskelupaikkaa kauempaa. Rajattava on myös se, mitä matkoja maksuttomuus koskee.

Huolena on, että lukioilla ei ole enää mahdollisuutta järjestää kuin valtakunnalliset pakolliset ja valinnaiset opinnot, koska rahoitus ei riitä kaikkien kurssien oppimateriaaleihin. Tämä vaikuttaa väistämättä siihen, että opiskelijoiden hyvinvointi heikkenee ja opetuksen laatu kärsii: oppiaineita yhdistävien projektien ja hankkeiden toteuttaminen vaikeutuu tai jopa lakkaa kokonaan. Tällöin ei pystytä toteuttamaan uutta opetussuunnitelmaa, jonka tavoitteena on lisätä oppiaineiden välistä yhteistyötä.

Maksuttomuus tarkoittaa käytännössä sitä, että koulumatkat, opiskeluvälineet ja -materiaalit sekä kaikki opetussuunnitelman mukainen toiminta olisivat jatkossa opiskelijoille maksuttomia. Lukioissa järjestetään esimerkiksi kansainvälisyyskasvatusta tukevia ulkomaanmatkoja, kehitetään korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön yhteistyömuotoja, osallistutaan erilaisiin projekteihin ja hyödynnetään uuden opetussuunnitelman mukaisia laaja- alaista oppimista tukevia oppimisympäristöjä. Kuuluvatko esimerkiksi valtakunnallisten lukiodiplomien materiaalit, ylioppilaslakit ja vanhojentanssien puvut myös maksuttomuuden piiriin? Rajaukset tulee tehdä mahdollisimman selkeästi, yksityiskohtaisesti ja tasa-arvoisesti.

On hyvä ottaa huomioon, että lukiokoulutuksessa käytetään opiskelijaa kohden yli 2000 euroa (Taloustaito 17.8.2019 ja) oppikirjoihin. Opetushallituksen toisen asteen koulutuksen koulutuskustannuksia koskevan selvityksen mukaan välttämättömät kustannukset ovat 2500 euroa sisältäen 600 euron arvoisen tietokoneen. Lukio suoritetaan yleensä 3-4 vuodessa, joten oppimateriaalien tulee olla opiskelijoilla käytössä koko lukio-opiskelun ajan ylioppilastutkinnon suorittamiseen asti toisin sanoen niitä ei voida kierrättää lukuvuosittain. Opiskelu tapahtuu pääasiassa digitaalisesti eikä digitaalisia oppimateriaaleja voi kierrättää lainkaan.

Oppimateriaalit ja -välineet tullaan uudistuksen vuoksi kilpailuttamaan, mikä ei välttämättä ole laadun tai tarkoituksenmukaisuuden tae. Esimerkiksi rahoitusmallin laskennassa tulee ottaa huomioon, että tietokoneiden tulee toimia luotettavasti ylioppilastutkintolautakunnan Abittikoejärjestelmässä. Opiskelijalla täytyy olla tietokone käytössään lukion ulkopuolella erilaisissa oppimisympäristöissä ja myös kotona, jotta hän pystyy opiskelemaan osittain itsenäisesti. Lukiossa kaikkea opetusta ei toteuteta lähiopetuksena. Tietokoneiden kuljettaminen kodin ja oppilaitoksen välillä lisää koneiden vahingoittumisriskiä, mikä puolestaan lisää kustannuksia. Sähköinen ylioppilastutkinto asettaa omat vaatimuksensa niin lukio-opetukseen kuin opiskeluvälineisiin.

Suomessa on yli 70 valtakunnallisen erityisen koulutustehtävän lukiota, esimerkiksi ilmaisutaito-, musiikki-, tanssi-, kuvataide-, urheilu-, luonnontiede-, yrittäjyys- ja IB-lukioita. Erityistehtävälukioissa on oma opetussuunnitelma.

Opiskelija voi jättää pois kahdeksan pakollista kurssia tietyin reunaehdoin opiskellessaan vähintään kaksitoista erityistehtävälinjan kurssia. Erityistehtävälukiolaisilla on laaja mahdollisuus valita oman erityistehtävänsä mukaisia opintoja ja tämä valinnanvapaus tulee säilyttää. Erityistehtävälukioissa opiskelumateriaalikustannukset ovat korkeammat kuin yleislukioissa esimerkiksi kuvataidelukioiden erityismateriaalit, kuten savet, erilaiset piirustus- ja maalaustarvikkeet, IB-lukioiden tutkintomaksut ja IA- ja EE-töiden materiaalit, musiikkilukioiden esiintymis- ja kilpailumatkat, urheilulukioiden urheiluvälineet ja kilpailumatkat. Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteessa 12.2.2020 mainitaan: ”Poikkeuksena maksuttomuuteen olisivat erityistä harrastuneisuutta painottavissa koulutuksissa tarvittavat välineet, kuten soittimet ja urheiluvälineet.” Jos tämä viittaa erityisen koulutustehtävän lukioihin, kuten musiikki- ja urheilulukioihin, on käsite väärä. Näissä lukioissa ei ole kyse harrastuneisuudesta, vaan opetussuunnitelman mukaisesta tavoitteellisesta opiskelusta. Valtakunnallisen erityisen koulutustehtävän saaneiden lukioiden lisäksi on paljon lukioita, joilla on omia, koulutuksen järjestäjän päättämiä painotuksia, kuten urheilu, yrittäjyys, ilmaju, ratsastus ja viestintä. Näissä lukioissa on myös paljon tavallisista lukio-opinnoista poikkeavia materiaalikustannuksia.

Maksuttomuus ei puutteellisesti resursoituna ja toteutettuna tue lukioiden omien vahvuuksien ylläpitämistä ja omaleimaisuutta eikä myöskään opiskelijoiden vapautta valita tai kasvattaa kokemusmaailmaa lukiokoulutuksen aikana. Tavoitteena on syrjäytymisen ehkäisy, nuorten hyvinvoinnin tukeminen ja sitä kautta työttömyyden vähentäminen. Maksuttomuus niille, joilla ei ole varaa toisen asteen koulutukseen, on hyvä asia, mutta se pitää suunnitella niin, ettei sitä tehdä opetusta vähentämällä ja lukioiden erityisyyttä kaventamalla. Lukiokoulutuksen vahvuus - joustavuus ja yksilöllisyys - on rikkaus, johon taloudellisen ohjannan ei pitäisi vaikuttaa.

Maksuttomuuden toteuttamiseen tarvitaan paljon hallinnollista työtä ja muuta henkilöstöresurssia. Vaikka tavoitteena olisi ulkoistaa mahdollisimman paljon toimintoja, kuten tietokoneiden hankinta ja huolto, oppimateriaalilisenssien hankinta ja kilpailutus, koulumatkatukien laskenta ja oppikirjojen hankinta, väistämättä rehtoreiden vastuu, kuormitus ja työmäärä kasvavat. Esimerkkeinä mainittakoon päätöksenteko, hallinnointi, kilpailutuksen, hankintojen ja jakelujen johtaminen, sopimusasiat ja taloussuunnittelu. Tuoreen rehtoribarometrin mukaan liki puolet rehtoreista on uupuneita tai uupumisvaarassa. On myös tiedossa, että rehtoreiden työaika ei riitä nykyisiinkään tehtäviin. Suomen Rehtorit ry kantaa huolta siitä, miten varmistetaan, että oppivelvollisuuden pidentäminen ja toisen asteen maksuttomuus eivät lisää entisestään rehtoreiden työmäärää ja heikennä jaksamista.

Suomen Rehtorit ry esittää, että maksuttomuuden piiriin kuuluvat asiat kirjataan mahdollisimman selkeästi ja yksityiskohtaisesti. Valtion tulee resursoida maksuttomuudesta koituvat kustannukset täysimääräisesti. Valtion rahoituksen jakoperusteet lukioiden kesken tulee selvittää.

Suomen Rehtorit ry esittää selvitettäväksi koulujen ja oppilaitosten henkilöstövaikutukset. Osana tätä tulee selvittää, millaisia vaikutuksia muutoksilla on muun muassa rehtorin työhön, siihen liittyviin velvoitteisiin ja vastuisiin. Rehtoreiden työmäärä ei saa kasvaa.

Lopuksi Suomen Rehtorit ry pitää haasteellisena, että maksuton toisen asteen koulutus alkaisi jo 1.8.2021 ja uusi koulutus on puolestaan suunniteltu otettavaksi käyttöön 1.8.2022. Suomen Rehtorit ry pitää parempana, että koko uudistus astuisi voimaan kokonaisuutena 1.8.2022. Tämä antaisi lisää aikaa uudistuksen toimeenpanolle, kuten organisointiin ja maksuttomuuteen liittyvään kilpailuttamiseen ja hankintoihin. Lisäksi Suomen Rehtorit ry esittää, että uudistus koskisi kaikkia 1.8.2022 toisen asteen koulutuksessa opiskelevia - myös jatkavia, ei ainoastaan aloittavia opiskelijoita. Kunkin opetusryhmän opiskelijalla tulee olla oikeus tasa-arvoisesti maksuttomaan opiskeluun.

Helsingissä 9.3.2020

Antti Ikonen
puheenjohtaja
Suomen Rehtorit ry
Finlands Rektorer rf